

de ontwikkeling van de AOW-premiedruk in de toekomst: kanttekeningen bij het Rapport van de Commissie Financiering Oudedagsvoorziening

1. Inleiding

Het huidige demografische perspectief van 'vergrijzing en ontgroening' van de Nederlandse bevolking zal vergaande gevolgen hebben voor een bij uitstek daarvoor gevoelige sociale zekerheidsregeling als de AOW.¹ Verwacht wordt namelijk dat de uitkeringslasten met name na het jaar 2010 zeer snel zullen gaan stijgen, evenals de AOW-premiedruk. Een duidelijk beeld hieromtrent is van groot belang voor het tijdig starten van de maatschappelijke discussie over de toekomstige uitkerings- en/of financieringsstructuur van de AOW.

In die discussie zijn een tweetal elkaar onderling aanvullende benaderingen denkbaar. In de eerste benadering kunnen, gezien de sterk stijgende AOW-premiedruk in de toekomst, maatregelen aan de uitkeringskant worden voorgesteld. In het eind vorig jaar verschenen Rapport van de Commissie Financiering Oudedagsvoorziening wordt zulks gedaan. In een tweede benadering wordt evenwel, ceteris paribus de uitkeringskant, de wijze van financieren van de AOW onder de loupe genomen. Ook wordt onderzocht welke de consequenties voor de financieringskant zijn van een 'ongewijzigd beleid' ten aanzien van de uitkeringskant. Bij deze benadering moet in ieder geval, naast het zoeken naar mogelijkheden ter verbreding van de premieheffing en dergelijke, de mogelijkheid van diverse vormen van kapitaaldekking voor het ge-

lijkmatiser doen verlopen van de AOW-premiedruk in de tijd worden onderzocht. Zelf heb ik overigens een voorkeur voor het eerst onderzoeken van de consequenties van een ongewijzigd beleid ten aanzien van de uitkeringen, vervolgens deze consequenties beoordelen op basis van duidelijke uitgangspunten om op grond daarvan zonedig maatregelen aan de financierings- en/of uitkeringskant op hun effect te onderzoeken.

Ongeacht de voorkeur voor de eerste of tweede benadering, een ding is in ieder geval wel duidelijk. Over de AOW-premiedruk in de toekomst bij 'ongewijzigd beleid' dient meer inzicht te worden verschaft. Dit is voor een maatschappelijke discussie over de toekomstige structuur van de AOW van groot belang. Door het plaatsen van kanttekeningen bij het Rapport van de genoemde Commissie beoog ik daartoe een bijdrage te leveren.

Dit artikel confronteert namelijk de bevindingen van een aantal enkele jaren geleden verschenen publikaties over de financieringsproblematiek van de AOW in de toekomst, met die in het eind vorig jaar verschenen Rapport van de Commissie Financiering

* Prof. dr. F.A.J. van den Bosch is hoogleraar bedrijfskunde aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam.

Dit artikel is gebaseerd op een lezing gehouden op een studiemiddag over 'De toekomst van de AOW', op 25 februari 1988 in de Katholieke Universiteit Brabant.

¹ Voor een recent overzicht van de discussie over de financiering van de AOW zie Veldkamp (1987). Zie voorts: H.A.A. Verbon (1986).

Oudedagsvoorziening. In paragraaf 2 wordt nader op de bevindingen in deze eerdere publikaties ingegaan, waarna in paragraaf 3 wordt geconstateerd dat het Rapport tot andere conclusies komt. In paragraaf 4 plaats ik kanttekeningen bij het Rapport, met name bij de projectie van de AOW-premiedruk en het niet duidelijk hanteren van een analysekader, en leg ik voorts een verband met de huidige discussie over 'beleidsmatige koppeling'. In paragraaf 5 volgen de samenvatting, conclusies en aanbevelingen.

2. Demografische ontwikkeling en AOW-premiedruk in 2030

Begin jaren tachtig zijn een aantal publikaties verschenen die, met gebruikmaking van nieuwe CBS-bevolkingsprognoses, de te verwachten gevolgen van die prognoses voor de publieke sector of onderdelen daarvan in beeld hebben gebracht. Zie bijvoorbeeld de publikaties van Ritzen (1983) en van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP, 1984). Een aantal publikaties is toentertijd aan een bij uitstek demografische regeling als de AOW gewijd, zoals de studies van Van Klinken (1983); Van den Bosch, Van Eekelen, Petersen (1983) en die van Huijser en Van Loo (1986). Uit de bevindingen in deze publikaties klonk verontrusting door over met name de snel oplopende AOW-premiedruk in de toekomst. Zo vreesde Van Klinken een verdubbeling van het premieniveau en stelde hij: '... zijn de genoemde stijgingspercentages wel al spectaculair' (p. 22). In ons artikel uit 1983 is op basis van een aantal veronderstellingen berekend dat bij 'ongewijzigd beleid' het AOW-premiepercentage in het jaar 2030 globaal zou kunnen zijn verdubbeld. Huijser en Van Loo komen in hun basisscenario eveneens tot soortgelijke bevindingen.² Deze forse stijging van de AOW-premiedruk kan als volgt worden toegelicht. Ik baseer mij daarbij op de in ons artikel uit 1983 gevolgde methode. Van groot belang bij het opstellen van projecties is de projectie bij 'ongewijzigd

beleid'. Die projectie moet aangeven welke de effecten zijn van de demografische ontwikkeling, zonder dat belangrijke beleidswijzigingen, bijvoorbeeld aan de uitkeringskant, in de projectie expliciet of impliciet zijn verwerkt. Zo'n ongewijzigd beleid-projectie krijgt daarmee een *signalerende functie*. Het begrip ongewijzigd beleid is evenwel in de praktijk, binnen zekere marges, doorgaans voor meerdere uitleg vatbaar. Het expliciet formuleren wat er onder verstaan wordt kan echter de nodige duidelijkheid verschaffen. In ons artikel uit 1983 is daartoe als uitgangspunt voor de ongewijzigd beleid projectie gekozen, dat de *huidige positie* van de AOW(-uitkering) binnen de oudedagsvoorzieningen tijdens de projectieperiode gehandhaafd diende te worden. Dit betekent, dat het aandeel van de AOW-uitkering in het gemiddeld loon globaal gelijk blijft, evenals het aandeel van de AOW-uitkering binnen de andere oudedagsvoorzieningen (aanvullende pensioenen).

Met behulp van *schema 1* kan de essentie van de projectie van het AOW-premiepercentage onder invloed van de te verwachten demografische ontwikkelingen worden toegelicht. De omslagpremie is in principe het product van twee grootheden Q en P . De grootheid Q is het quotiënt van het aantal AOW-uitkeringsgerechtigden; dit aantal verdubbelt op grond van CBS-bevolkingsprognoses in 2030, en het aantal premieplichtigen. Het aantal premieplichtigen blijft, mede vanwege een ongeveer gelijkblijvende potentiële beroepsbevolking, ruwweg constant. Een en ander betekent dat de grootheid Q globaal verdubbelt. Deze bevinding is bij het raadplegen van de diverse prognoses vrij onomstreden. Ook in het Rapport van de Commissie wordt zulks op basis van CPB-berekenin-

² Hun projectie van het premiepercentage eindigt evenwel in het jaar 2025. Ook zijn enigszins afwijkende veronderstellingen door hen gemaakt t.a.v. het aantal premieplichtigen en de koppeling van de AOW-uitkering aan de lonen.

Schema 1: Het premiepercentage bij een omslagstelsel

$$\begin{aligned} \text{Premiepercentage} &= \left[\frac{\text{uitkeringslasten}}{\text{premieplichtig inkomen}} \right] \times 100\% \\ &= \underbrace{\left[\frac{\text{aantal uitk. gerechtigden}}{\text{aantal premieplichtigen}} \right]}_Q \times \underbrace{\left[\frac{\text{nominale uitkering}}{\text{nominale loon}} \right]}_P \times 100\% \end{aligned}$$

gen geconcludeerd.³ De grootheid P is het quotiënt van de nominale AOW-uitkering en het nominale loon. Conform onze hierboven aangegeven veronderstelling over ongewijzigd beleid, blijft op grond daarvan over de projectieperiode dit quotiënt en daarmee de grootheid P gemiddeld gesproken constant. Een verdubbeling van Q en een gelijkblijven van P impliceert een verdubbeling van de AOW-omslagpremie in het jaar 2030. Overigens wil ik hierbij opmerken dat eventuele nieuwe bevolkingsprognoses het aantal AOW-uitkeringsgerechtigden in het jaar 2030 praktisch niet meer beïnvloeden zal. Dit vanwege het feit dat deze mensen nu reeds aanwezig zijn.

3. Het Rapport van de Commissie

In deze paragraaf wil ik beknopt aandacht besteden aan de bevindingen en aanbevelingen in het rapport van de Commissie, met name voorzover deze op de financieringsproblematiek betrekking hebben. Tot de belangrijkste bevindingen van de Commissie behoort ongetwijfeld dat de AOW-premiedruk weliswaar zal: *'stijgen maar bij lange na niet verdubbelen'*. (Rapport, p. 4). Afhankelijk van het door het CPB gehanteerde scenario zal dit premiepercentage in 2030 zo'n 13% à 15% bedragen. Alhoewel de Commissie bij dit perspectief enkele duidelijke kanttekeningen bij de gemaakte veronderstellingen en onzekerheden maakt, wordt niettemin geconcludeerd: *'Deze uitkomsten klinken op*

zich voor de financiering van de AOW op lange termijn niet al te verontrustend' (Rapport, p. 5). Bij deze in het licht van eerdere prognoses opmerkelijk geruststellende bevinding van de Commissie wil ik in de volgende paragraaf mijn belangrijkste kritische kanttekeningen maken.

Voorts doet de Commissie twee clusters van *aanbevelingen*. Het eerste cluster bevat een tweetal maatregelen die de Commissie in elk geval relevant acht. Namelijk de handhaving van de huidige aanpassingssystematiek en de gelijkstelling op termijn van de AOW-uitkering voor alle bejaarden op het niveau van 50% van het minimumloon. Het tweede cluster omvat maatregelen die volgens de Commissie overweging verdienen: 'als in de toekomst duidelijk zou worden dat zonder verdere maatregelen de AOW-financiering in de eerste helft van de volgende eeuw in grote moeilijkheden dreigt te komen' (Rapport, p. 8). In dit verband somt de Commissie de volgende drie maatregelen daartoe op: een eventuele verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd met een jaar met ingang van 2011; verbreding van het draagvlak voor de premieheffing (uitbreiding van de AOW-premieheffing tot reeds AOW-gerechtigden); beperking jaarlijkse indexatie van de uitkering. Bij deze laatste maatregel wordt –

3 Afhankelijk van het hoge groei- resp. lage groei scenario heeft de grootheid Q in het Rapport de waarde 1,99 resp. 2,11, zie tabel 1.3, p. 195. M.a.w. een verdubbeling.

in tegenstelling tot het hierboven bij het eerste cluster genoemde handhaven van de huidige aanpassingssystematiek – voorgesteld om in het geval voorgaande maatregelen de AOW-uitgaven niet meer 'binnen aanvaardbare grenzen (zijn) te houden' (Rapport, p. 14), telkenjare een korting van bijvoorbeeld 0,5% punt op de huidige aanpassingssystematiek in mindering te brengen. Ik merk hierbij overigens op dat deze aanbevelingen van de Commissie op gespannen voet staan met de eerdere geruststellende bevinding ten aanzien van de toekomstige financieringsproblematiek van de AOW. Het merendeel van de aanbevelingen komt namelijk in feite neer op een (toekomstige) verlaging van de AOW-uitkeringen.⁴

Voorts concludeert de Commissie dat overgang op een alternatieve heffingsgrondslag, zoals de toegevoegde waarde, geen aanbeveling verdient. Ook over het idee van invoering van kapitaaldekking bij de AOW als structureel financieringsinstrument is de Commissie niet enthousiast. De eventuele invoering van een 'schommelfonds' om fluctuaties in de toekomstige AOW-premie te dempen wordt door de Commissie overigens niet afgewezen.

4. Kanttekeningen bij de projectie van de AOW-premiedruk

Alvorens mijn kanttekeningen bij de financiële aspecten van de toekomstige AOW-uitgaven in het Rapport te plaatsen, wil ik voorop stellen dat het Rapport een goed beeld geeft van de ontwikkeling van de AOW tot nu toe. En voorts een nuttige bijdrage levert aan de noodzakelijke discussie over een aantal aspecten van de toekomstige structuur van de AOW. Zoals de samenhang met het inkomen, de gelijkstelling of differentiatie naar huishouding, het aanpassingsmechanisme en de relatie met de aanvullende pensioenen. Tevens wordt naast deze problematiek terecht ook aandacht besteed aan de te ver-

wachten ontwikkeling van de overheidsuitgaven en van de economie, inclusief aandacht voor de arbeidsmarktproblematiek.

Bij het onderzoek van de financiële aspecten van de toekomstige AOW-lasten is het van groot belang een duidelijk *analysekader* te hanteren. Omdat in het Rapport niet duidelijk met een dergelijk analysekader wordt gewerkt, zal ik eerst zo'n kader schetsen. Op basis daarvan wil ik mijn kritiek op het Rapport structureren.

Een gebruikelijk analysekader in dezen bestaat uit drie onderdelen. In het eerste onderdeel worden bij *ongewijzigd beleid* ten aanzien van de AOW de effecten van de demografische ontwikkeling doorgerekend. Dit leidt tot bepaalde projecties van de te verwachten premiedruk. Deze projecties worden vervolgens in het tweede onderdeel *beoordeeld* op aanvaardbaarheid, bijvoorbeeld ten aanzien van de te verwachten micro- en macro-economische repercussies, effecten op de arbeidsmarkt, openbare uitgaven en dergelijke. In principe zal een beoordeling moeten plaatsvinden van de allocatieve, distributieve en stabilisatie-effecten van de te verwachten premiedruk. Zo'n beoordeling vergt heldere uitgangspunten waarbij noodzakelijke keuzen expliciet worden aangegeven (Musgrave, 1984). Op basis van zo'n beoordeling van de projecties bij ongewijzigd beleid worden vervolgens in het derde onderdeel van het analysekader enkele varianten op de ongewijzigd beleid-projectie ten aanzien van de AOW onderzocht. De keuze van deze varianten kan dan beargumenteerd worden op basis van de bij het tweede onderdeel geformuleerde uitgangspunten terzake. Mijn kritiek komt er kortweg geformuleerd op neer dat in het Rapport niet echt een prognose bij ongewijzigd beleid ten aanzien van de AOW-premiedruk wordt gepresenteerd; ik kom daarop nog terug. Vervolgens heb ik

4 Overigens heeft de aanbeveling van het handhaven van het huidige aanpassingsmechanisme, zoals verderop zal blijken, eveneens negatieve effecten op de AOW-uitkering.

kritiek op het feit dat de uitgangspunten op basis waarvan de projecties van de AOW in de toekomst worden beoordeeld niet duidelijk zijn vermeld. Zo worden uitgangspunten en keuzen inzake bijvoorbeeld aanvaardbare premiedrukontwikkeling of de hoogte van de AOW-uitkering ten opzichte van de lonen of hetgeen onder 'de continuïteit van de AOW' (Rapport, p. 8) dient te worden verstaan, niet duidelijk aangegeven. Daarmee mis je eigenlijk de mogelijkheid om het al dan niet aanvaardbaar zijn van het voortzetten van een ongewijzigd beleid ten aanzien van de AOW te beoordelen. Onduidelijkheid hierover geeft tenslotte ook problemen bij het beoordelen van de aanbevelingen die de Commissie doet respectievelijk varianten die in het Rapport aan de orde komen. Op vragen als: 'Hoe verhouden de voorgestelde aanbevelingen zich tot de gewenste toekomstige structuur van de AOW', is in het Rapport niet duidelijk een antwoord te vinden.

Ik zal nu mijn kritiek op het eerste onderdeel van het bovenstaande analysekader, namelijk dat het Rapport niet echt een projectie van de AOW-premiedruk bij ongewijzigd beleid biedt, nader onderbouwen.⁵ Daarbij zal aan de orde komen de vraag hoe het te verklaren is, dat enerzijds de in paragraaf 2 geciteerde onderzoeksresultaten op een verdubbeling van de AOW-premiedruk in 2030 wijzen, terwijl anderzijds de Commissie tot niet al te verontrustende bevindingen concludeert.

Het antwoord op deze vraag wordt gegeven door de wijze waarop in het Rapport de koppeling tussen AOW-uitkering en lonen gestalte heeft gekregen. Door namelijk vast te houden aan de zogenaamde netto-nettokoppeling en tevens de incidentele looncomponent buiten beschouwing te laten, wordt op de koppeling als het ware 'geknepen'. Dit heeft tot gevolg, dat de positie die de AOW-uitkering nu heeft als oudedagsvoorziening, in het jaar 2030 *drastisch* in betekenis zal zijn afgenomen. Zo wordt in een CPB-studie van Bolhuis en Vossers berekend dat het aandeel

van de AOW-uitkering in het brutoloon, uitgaande van dezelfde koppeling als in het Rapport wordt gehanteerd, in 2030 met zo'n 50% daalt ten opzichte van het aandeel in 1985 (Bolhuis en Vossers, 1986, tabel 8.2, p. 58). Terecht constateren zij dan ook: 'Bij het niet ten goede laten komen van het incidentele loon via indexering van de uitkering aan AOW-ers en door de groei van het aantal AOW-ers kan een relatieve verarming van de 65-plussers optreden' (Bolhuis en Vossers, 1986, p. 59). Ik betitel een projectie met *deze effecten niet* als een projectie bij *ongewijzigd beleid*.^{6,7}

Dit is ook de reden waarom het Rapport tot een afwijkende AOW-premiedruk in het jaar 2030 komt ten opzichte van onder meer onze studie uit 1983. Zo blijkt uit tabel 1.1. in het Rapport dat het *wel* in beschouwing nemen van de incidentele looncomponent en het *niet* afwentelen van de stijging van de AOW-premie via de netto-nettokoppeling op de AOW-uitkering er inderdaad toe zal leiden dat het AOW-premiepercentage in het jaar 2030 globaal verdubbeld zal zijn.⁸

5 Overigens wordt in het Rapport de term ongewijzigd beleid scenario niet gebruikt. De Commissie baseert zich uitsluitend op 'basisscenario's' van het CPB.

6 Strikt formeel geredeneerd kan de Commissie erop wijzen dat zij uitgaat van de wettelijke aanpassingssysteematiek en in dit verband af kan zien van het in de wet bepaalde tenminste eenmaal in de 3 jaar bezien of er redenen zijn voor een bijzondere verhoging. Ook kan de Commissie erop wijzen dat het CPB in zijn projecties voor een dergelijke benadering van 'ongewijzigd beleid' kiest.

7 De uit deze projectie in het Rapport voortvloeiende positie van de AOW in de toekomst verdraagt zich ook niet met de opmerking van de Minister van SoZaWe bij de installatie van de Commissie: 'Als randvoorwaarde zou ik daarbij willen stellen dat de oudedagsvoorziening zijn betekenis moet houden'. (Rapport, p. 169). Zie in dit verband ook de bijdrage van Petersen (1988) in Economisch Statistische Berichten van 9 maart j.l.

8 Uitgaande van het lage economische groei scenario van het CPB en van de middenvariant van het CBS bedraagt de AOW-premiedruk in 2030 op basis van de door de Commissie gehanteerde koppeling ca. 15,3%. Wordt de incidentele looncomponent wel in de AOW-uitkering verwerkt dan stijgt deze druk met 5,5%-punt. En wordt de sterke AOW-premiedruk stijging niet via de netto-nettokoppeling op de AOW-uitkering in mindering gebracht, dan neemt de AOW-premiedruk verder toe met 2,8%, zodat dan de druk t.o.v. 1985 wel is verdubbeld (zie Rapport,

De vraag kan worden gesteld of de Commissie de in het Rapport gehanteerde 'geknepen' koppeling *zelf* wel als realistisch beschouwt. Achterin het Rapport komt de Commissie namelijk tot de constatering: 'Dat het gedurende zo lange tijd mogelijk zal zijn, een substantiële welvaartsverhoging uit hoofde van incidentele loonsverhogingen *niet* te laten doorwerken in het minimumloon (en daarmee in de AOW-uitkering (mijn toevoeging)), valt te betwijfelen. Sterke maatschappelijke aandring, . . . , om deze welvaartscomponent na verloop van tijd in elk geval gedeeltelijk te laten doorwerken in het minimumloon, mag geenszins worden uitgesloten' (Rapport, p. 137). Het zou mijns inziens op zijn plaats zijn geweest als de Commissie dit realisme ook in de gehanteerde koppeling had verwerkt en in haar berekeningen alsmede in haar oordeel over de te verwachten premiedruk had meegenomen. Dat de uitkomsten voor de financiering van de AOW op lange termijn daarmee wel verontrustend zouden zijn geworden – in tegenstelling tot de eerder geciteerde constatering van de Commissie – is de prijs die daarvoor betaald moet worden.

Overigens is in dit verband thans een belangrijke discussie gaande over het handhaven van de huidige koppeling van de sociale uitkeringen met de regelingslonen. De SER is namelijk begin 1987 om advies gevraagd over het introduceren van een '*beleidsmatige koppeling*'. Op basis van een aantal criteria, zoals de economische ontwikkeling, de lonen en de koopkracht, zou voortaan tot aanpassing van de uitkeringen en daarmee ook van de AOW-uitkering worden overgegaan. Recente signalen duiden erop dat de SER moeilijk tot een eensluidend advies zal komen.⁹ Ik ben van mening dat deze discussie niet los van de toekomst van de AOW kan worden gevoerd. Ook ben ik van mening dat zeker in het geval van de AOW een welvaartsvaste koppeling met de lonen (zoals in paragraaf 2 is verondersteld) verre de voorkeur geniet boven een

'beleidsmatige koppeling'.¹⁰ Die geeft mijns inziens ongewenste onzekerheid over de toekomstige positie van de AOW(-uitkering) in de oudedagsvoorziening alsmede onvoorzienbare consequenties voor de aanvullende pensioenen. En pessimisme hieromtrent bij de premieplichtigen zou wel eens volgens de analyses van Verbon (1988) de introductie van kapitaaldekking in de financiering van de AOW kunnen bespoedigen.

Tot slot nog een tweetal opmerkingen naar aanleiding van de aan de Commissie verstrekte *taakstelling*. Deze hield met name in: '(1) Het in beeld brengen van het vraagstuk van de financiële aspecten van de AOW bij het vigerende financieringsstelsel en in het licht van de demografische prognoses; (2) Te bezien of, hoe en in hoeverre wijziging van de wijze van financiering van de AOW noodzakelijk en wenselijk is' (Rapport, p. 172). Gezien mijn bovenstaande kritiek vind ik dat de Commissie door ten onrechte 'de financiering van de AOW op lange termijn als niet al te verontrustend' te kwalificeren, in het kader van haar eerste taak een niet voldoende duidelijk signaal in de maatschappelijke discussie heeft ingebracht. Dit impliceert tevens dat de Commissie aan haar tweede taak niet die aandacht heeft besteed, die mijns inziens nodig is. Zo wordt in het Rapport aanzienlijk meer aandacht besteed aan de uitkeringskant, door het analyseren van maatregelen en het doen van aanbevelingen gericht op het verlagen van de AOW-uitkeringslasten, dan aan het financieringsstelsel van de AOW. En betekent deze aandacht voor de uitkeringskant niet, dat de Commissie de financiering van de AOW op lange termijn in feite *wel* een verontrustend beeld vindt geven?

p. 9-10). In het hoge economische groei scenario van het CPB zou de premiedruk in dit geval overigens toch nog met zo'n 75% toenemen.

9 Zie bijv. NRC-Handelsblad van 4 maart 1988: 'Koppeling lonen en uitkeringen verdeelt de SER'.

10 De Commissie onderschrijft dit overigens eveneens, zie Rapport, p. 136.

5. Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

In dit artikel ben ik, aan de hand van eerdere publikaties over de gevolgen van de te verwachten demografische ontwikkeling voor de AOW-premiedruk, ingegaan op de bevindingen en aanbevelingen van het Rapport van de Commissie Financiering Oudedagsvoorziening. Ik heb daarbij met name kanttekeningen geplaatst bij de bevinding van de Commissie dat de AOW-premiedruk in het jaar 2030 met maximaal zo'n 30% ten opzichte van 1985 zal toenemen. Dit resultaat kan alleen worden bereikt door de positie van de AOW(-uitkering) in de oudedagsvoorziening drastisch te verminderen. Wordt namelijk verondersteld dat zulks niet het geval zal zijn, dan resulteert een globale verdubbeling van de premiedruk in 2030 ten opzichte van 1985. Naar mijn mening komt dit in het Rapport van de Commissie onvoldoende naar voren. Duidelijkheid over de toekomstige AOW-premiedruk bij 'ongewijzigd beleid' is dan ook van groot belang voor de discussie over de toekomstige positie van de AOW in de oudedagsvoorziening.

In die discussie zou ik aandacht willen vragen voor het uitgangspunt van het zoveel mogelijk handhaven van de huidige positie van de AOW als een goede en op solidariteitsmomenten¹¹ gefundeerde basisvoorziening in ons sociale zekerheidsstelsel. Om zulks mogelijk te maken – en derhalve niet de financiële problematiek van de AOW deels en indirect af te wentelen op de met name op het equivalentiebeginsel gebaseerde aanvullende pensioenen – is evenwel hernieuwde aandacht voor de wijze van financieren van de AOW-lasten nodig. Ik sluit daarbij zeker niet uit dat de introductie van gedeeltelijke kapitaaldekking in de vorm van een doelvermogen of schommelfonds noodzakelijk zal worden.¹² Daarmee zou de op ons afkomende sterk stijgende AOW-premiedruk over de tijd gespreid kunnen worden.

Gezien de problemen rond de sterk opgelopen premie- en belastingdruk, de zogenaamde 'wig-problematiek', en de groeiende overtuiging dat een verder oplopen van deze druk niet gewenst lijkt,¹³ heeft het hier gekozen uitgangspunt ten aanzien van het handhaven van de positie van de AOW consequenties voor de andere sociale zekerheids- en overheidsuitgaven.¹⁴ Bij het overwegen van de maatregelen terzake zou ik in dit verband die maatregelen willen aanbevelen, die de (her-)allocatie op de *arbeidsmarkt* zullen gaan bevorderen. Zulks is noodzakelijk voor het behoud van de zo nodige economische groei in de toekomst.¹⁵ Die economische groei is immers zowel bij een omslagstelsel als bij een deels op een kapitaaldeckingsstelsel gefinancierde AOW noodzakelijk om uit het lopende nationale inkomen aan de economisch niet meer actieven ook in de toekomst sociale zekerheid te kunnen blijven bieden.

11 Zie in dezen ook Veldkamp (1986), p. 18 en Berghman en Koppelmans (red.) (1988).

12 Zie Van den Bosch e.a. (1983) en voorts voor een recente analyse van de invloed van de financieringswijze van de sociale zekerheid op de werkgelegenheid: B.M.S. van Praag, R. Oostendorp (1987).

13 Zie bijv. de recente discussie over de aanwending van de WIR-gelden.

14 Zie voor een analyse van de invloed van de demografische ontwikkeling op de sociale zekerheidsuitgaven Van den Bosch (1987).

15 Zie recentelijk hierover: Frijs e.a. (1987), Ritzen (1987) en Van den Bosch (1987).

Literatuur

H.J. Aaron, 'The social insurance paradox', *Canadian Journal of Economics and Political Science*, 32, p. 371-376, 1966

J. Berghman en H. Koppelmans (red.), *Privatisering in de sociale zekerheid*, Reeks Sociale Zekerheidswetenschap Studies, Tilburg, 1988

L.J.C.M. le Blanc, 'Economie en sociale zekerheid', p. 21-60, in: J.A.H. Bron (red.), *Sociale Zekerheid en recessie*, Den Haag, 1982

F.A.J. van den Bosch, P.J.C. van Eekelen, C. Petersen, *De toekomst van de AOW, verdubbeling van de premies of halvering van de uitkeringen?*, Economisch Statistische Berichten, p. 1052-1058, 1983

F.A.J. van den Bosch, 'Economie, demografie en sociale

zekerheid', p. 241-271, in: *Pre-adviezen van de Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde. Demografische veranderingen en economische ontwikkelingen*, Leiden, 1987

Commissie Financiering Oudedagsvoorziening, *Gespiegeld in de tijd. De AOW in de toekomst*, Den Haag, 1987

J.M.G. Frijns, B. Kuhry, A. Nieuwenhuis, R. van Opstal, 'Demografische ontwikkeling en arbeidsmarkt', p. 183-222, in: *Pre-adviezen van de Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde. Demografische veranderingen en economische ontwikkelingen*, Leiden, 1987

F.G. van den Heuvel (red.), *Onzekere Zekerheid*, Den Haag, 1983

A.P. Huijser, P.D. van Loo, *Vergrijzing, pensioenen en contractuele besparingen*, Deventer, 1986

J. van Klinken, *Pensioenen in Nederland*, Leiden, 1983

J.B. Kuné, *Pensioen en economie*, dissertatie Universiteit van Amsterdam, 1987

R.J.P. Muffels, J.H.M. Nelissen, W.F.I. Nuyens, 'De inkomensherverdelende werking van sociale zekerheidsregelingen', *Sociaal Maandblad Arbeid*, p. 35-48, 1986

R.A. Musgrave, P.B. Musgrave, *Public Finance in theory and practice*, New York, 1984

J.H.M. Nelissen, A.P. Vossen, 'De invloed van demografische factoren op de uitgaven ten behoeve van de sociale

zekerheid', *Sociaal Maandblad Arbeid*, p. 420-429, 1985
C. Petersen, 'De AOW in de toekomst', *Economisch Statistische Berichten*, 9 maart 1988, p. 264-266, 1988

B.M.S. van Praag, R. Oostendorp, 'Omslagstelsel en werkgelegenheid', *Economisch Statistische Berichten*, p. 548-553, 1987

J.M.M. Ritzen, *Bevolking, publieke sector en economie*, oratie Erasmus Universiteit Rotterdam, 1983

J.M.M. Ritzen, 'Financierbaarheid van oudedagsvoorzieningen', p. 63-74, in: *Demografie en Sociale Zekerheid*, Den Haag, 1987

S.C.P., *Collectieve uitgaven en demografische ontwikkeling 1970-2030*, Rijswijk, 1984

G.M.J. Veldkamp, *Schets van de leer van de sociale zekerheid*, Deventer, 1984

G.M.J. Veldkamp, *De relativiteit van financieringsmodellen voor Sociale Zekerheid*, afscheidsrede Katholieke Universiteit Brabant, 1986

G.M.J. Veldkamp, *De financiering van de ouderdomspensioenen na 2000*, afscheidsrede Rijksuniversiteit Leiden, 1987

H.A.A. Verbon, *On the evolution of public pension schemes*, dissertatie Universiteit van Amsterdam, 1988

H.A.A. Verbon, 'De lange golf in het ouderdomspensioen', *Economisch Statistische Berichten*, p. 699-704, 1986